

Ivan Vranić*Arheološki institut Beograd
ivanvran@gmail.com*

Arheologija u javnosti i medijima: kratak uvod u teorijske osnove dijaloga o nasleđu *

Apstrakt: Arheološka praksa od nastanka discipline do danas pored mnogobrojnih drugačijih definicija može da se razume i kao veoma kompleksan dijalog o nasleđu koji istraživači vode sa javnošću savremenih društava. Arheolozi kroz dijalog ne samo da direktno konstruišu društvena sećanja i moderne identitete, što samo po sebi predstavlja izuzetnu odgovornost, već su i sami podložni etnocentričnom prenošenju savremenih vrednosti, stremljenja i očekivanja u sliku o prošlosti. U tom smislu, može da se kaže da javnost nije samo najvažniji konzument kulturnog nasleđa već i aktivni činilac koji posredno utiče na arheološke interpretacije prošlosti.

Zahvaljujući globalnim trendovima u disciplini sa jedne i izmenjenoj političkoj, ekonomskoj i društvenoj situaciji sa druge strane, arheologija u Srbiji našla se u situaciji da je primorana da intenzivira kontakt sa javnošću i da svoj rad učini dostupnim i ekonomski održivim. Cilj ovog rada je da ukratko predstavi teorijske osnove različitih modela saradnje arheologije i javnosti, da skrene pažnju na prednosti, mane i posledice svakog od pomenutih pristupa i da na taj način upozori na mnoge potencijalne probleme koji mogu da nastanu nekritičkim plasiranjem informacija o prošlosti i nasleđu.

Ključne reči: arheologija i javnost, nasleđe, društveno sećanje, identiteti, mediji

Arheologija i javnost: slike prošlosti i savremeni identiteti

Tokom više od sto godina postojanja kao nezavisne humanističke discipline arheologija vodi veoma važan i kompleksan dijalog s javnošću svih sredina u kojima se praktikuje. Ipak, čini se da istraživačima ali ni javnosti nije uvek bilo jasno da se zaista radi o dijalogu u kome obe strane aktivno učestvuju. Razlozi za ovakvu tvrdnju leže u tome što je odnos discipline i javnosti, zapravo, prošao

---

* Članak je rezultat rada na projektu *Arheologija Srbije: kulturni identiteti, integracioni faktori, tehnološki procesi i uloga centralnog Balkana u razvoju evropske praistorije*, br. 01177020 koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Izmenjena verzija predstavljena je kao referat na konferenciji *Srpska arheologija između teorija i činjenica II*.

kroz različite faze koje u najširem smislu prate moderne društvene i političke procese zapadnog sveta i promenljiv položaj nauka (prirodnih i društvenih ili humanističkih disciplina) u različitim epohama (Thomas 2004, Morley 2009, Barth *i dr.* 2005, Diaz-Andreu 2007, Fitzpatrick *i dr.* 2004). Različite pozicije u društvu, počevši od modernističkih verovanja u progres i svemoć nauke s jedne sve do mnogobrojnih postmodernih „čitanja” sa druge strane, usložnjavaju i značajno otežavaju razumevanje veze arheologije i društva. Ipak, sa sigurnošću može da se ustvrdi da disciplina ni u jednom trenutku nije bila polje delovanja van društva i vremena, te samim tim nije postojala bez javnosti koja je u krajnjoj instanci konzument arheoloških saznanja.

Konferencija *Srpska arheologija između teorija i činjenica II*, koju već drugu godinu organizuje Centar za teorijsku arheologiju Odeljenja za arheologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, kao temu 2014. godine imala je isprepletanost arheologije i javnosti u Srbiji – veoma značajno pitanje kome, čini se, nije posvećena dovoljna pažnja. U uvodniku Knjige apstrakata urednici M. Janković i Z. Kuzmanović navode:

„Прошлост, као предмет археолошког истраживања није тек полигон узбудљивих открића. Прошлост је врло важан аспект људске културе на којем почивају искуства, знања и памћења одређеног друштва, а самим тим и друштвене вредности, стремљења и очекивања. С тим у вези, археологија је одувек имала одређени утицај на разумевање садашњости, односно услова и прилика света у којем живимо. Ова чињеница, сама по себи, изискује да се увек изнова **запитамо** која је и каква је **наша улога** у друштву у којем живимо.” (Јанковић, Кузмановић 2014, 6, naglasio I. V.)

Sušтина ovog citata jeste u tome da je arheologija tokom poslednjih tridesetak godina veoma sazrela u smislu sagledavanja sopstvene uloge u društvu i važnosti jasno definisanih teorijskih osnova (v. Olsen 2002, Trigger 2006, Џонсон 2008). Većina istraživača danas smatra da interpretacije ne mogu biti objektivne u smislu da proizvode jednu i apsolutnu istinu koja se ne može osporavati ili interpretirati na neki drugi način. Zapravo, arheološki rad na interpretaciji materijalne kulture koja postoji i iskopava se u današnjem vremenu te iste predmete pokušava da vrati u kontekst nekog prošlog vremena i kulture koji su već konstruisani pređašnjim interpretacijama (Lucas 2005, 127). Ovako postavljene informacije o prošlosti u sadašnjem društvu igraju novu ulogu u konstruisanju različitih savremenih identiteta poput kulturnih, etničkih, nacionalnih, religijskih, klasnih, političkih, rodnih i sl. (*npr.* Insoll 2007, Diaz-Andreu *i dr.* 2005, Graves-Brown *i dr.* 1996), odnosno „društvenih vrednosti, стремљења i očekivanja” kako navode Janković i Kuzmanović. Formiranje slike o prošlosti doprinosi konstruisanju **društvenog sećanja** (*social memory*) modernih zajednica o nekim davnim vremenima koje ima presudnu ulogu u izgradnji i održavanju različitih identiteta u sadašnjosti (*npr.* Van Dyke, Alcock 2003, 1–2,

Alcock 2002). Savremeni identiteti pak, s obzirom na to da su arheolozi deo sadašnjeg društva, na različite načine povratno utiču na tumačenja prošlosti, bilo da se radi o temama koje se istražuju, metodološkim i teorijskim pristupima ili interpretacijama. Zato su interpretacije prošlosti veoma podložne svesnom ili nesvesnom etnocentričnom preslikavanju savremenih identiteta u neke druge kulture i vremenske okvire. Ovaj začarani krug uzročno-posledičnih isprepletenosti slike o prošlosti i osećanja pripadnosti današnjim društvima u epistemološkom smislu naziva se reflektivnim odnosom (Hodder 1997; 2003, Gramsch 2000, Kuzmanović 2010, Kuzmanović, Vranić 2013). Iz svega navedenog nameće se potreba da se prilikom čitanja arheoloških tekstova uvek u obzir uzme „duh vremena” u kome je neka interpretacija nastala – tzv. *Zeitgeist*.

Način na koji javnost kao aktivni učesnik ulazi u ovaj začarani krug konstruisanja društvenog sećanja, kako postavlja pitanja, formira mišljenja i kako doživljava sopstvene identitete spoznajući prošlost i nasleđe, ne proističe direktno iz naučnih publikacija i sistematskog studiranja arheoloških interpretacija. Potreba javnosti da sazna nešto o prošlim vremenima i stalna fascinacija arheološkim radom najčešće se zadovoljavaju drugim putevima, što situaciju dodatno komplikuje. Daleko više od arheoloških ili istorijskih interpretacija, koje najčešće ostaju u užem krugu stručnjaka, za širu javnost pokretno i nepokretno nasleđe kao forma materijalne kulture koja se u sadašnjosti može doživeti i opipati predstavlja prvi i osnovni korak u sopstvenom razumevanju prošlosti (*npr.* Lowenthal 1998, Silverman 2011). Ovo laičko razumevanje ne mora da odgovara slici koju struka želi da pošalje, dok veoma kompleksna međusobna komunikacija predstavlja ključnu kariku koja na pomenuti reflektivni način povezuje materijalnu kulturu iz prošlost sa osećajima pripadnosti u sadašnjosti. Predstavljanjem kulturnog nasleđa koje savremeno društvo doživljava kao „svoje” (a neretko i kao nacionalno) ima ključnu ulogu u „konstruisanju legendi o poreklu, istrajnosti, poredama i tragedijama, te na taj način projektuje sadašnjost u prošlost i prevodi prošlost u sadašnjost. Nasleđe nas povezuje sa precima čije vrline delimo i čije greške gledamo da ne potenciramo” (Lowenthal 1998, xv). U tom smislu, arheolozi koji nasleđe zvanično predstavljaju, bilo putem izložbi ili organizovanjem manifestacija na lokalitetima kao arheološkim parkovima ili muzejima na otvorenom, igraju veoma važnu socio-političku ulogu u savremenom društvu.

Modeli odnosa arheologije i javnosti

U literaturi je poznato nekoliko različitih pristupa ili modela pomoću kojih arheologija uspostavlja kontakt sa javnošću. Pristupi se međusobno ne isključuju i jednako su važni za disciplinu koja ispituje sopstvenu poziciju u savremenom svetu.

Edukativni model je najstariji i najčešće primenjivan pristup koji postoji još iz vremena dominacije kulturno-istorijske arheologije (Holtrof 2008, Kobialka 2014), a zapravo je trasiran još i ranije u vreme organizovanja prvih muzeja na modernim kolonijalnim osnovama i ideji progressa (v. Gosden 1999, 15–32, Walsh 1992, 7–38). Posredi je tradicionalno modernističko edukovanje društvenih grupa o evoluciji zapadnog sveta predstavljanjem „jedne validne i opšteprihvaćene istine” koju istraživač kao školovana osoba prenosi, a društvo, pretpostavlja se, bez pogovora prihvata kao jedino ispravno. Nešto savremenija varijanta ovog tradicionalnog pristupa naziva se *modelom deficita znanja* (*the deficit model*) (Merriman 2004a, 5–6).

Oba pristupa koriste arheološke izložbe, istorijske predstave, rekonstrukcije arheoloških lokaliteta, naučno-popularne radove i sl. Pored jasne činjenice da je ovakav pristup neadekvatan u današnjem postkolonijalnom i globalizovanom svetu, dodatni problem predstavlja i to što javnost, budući da nije dovoljno upućena u arheološku disciplinu, probleme, terminologiju i sl., informacije ne prihvata na način na koji istraživači pretpostavljaju, već formira sopstvenu sliku o prošlosti koja nije direktno i nekritičko prihvatanje jedne „objektivne istine”. Suština je u tome što edukacija javnosti o kulturi, čak i ako su informacije plasirane kroz neki adekvatniji teorijski koncept, u savremenom svetu ne funkcioniše na način kako je to možda bio slučaj u XIX i tokom većeg dela XX veka. Ovakav vid komunikacije u kojoj je posetilac ili konzument potpuno pasivan najčešće se doživljava kao jednostran, dosadan i nerazumljiv. Posledice su te da se broj konzumenata informacija o nasleđu vremenom smanjuje i ograničava na uzak broj ljudi zainteresovanih za kulturu, dok većina stanovništva sliku o prošlosti formira bez uticaj stručnjaka kroz popularnu kulturu, pseudonauku i sl.

Opadanje broja posetilaca arheoloških lokaliteta i muzeja, praćena stalnom potrebom za povećavanjem materijalnih sredstava, dovelo je do formiranja drugog modela koji se naziva *PR pristupom* (*Public relations Model*) (Holtrof 2008, Kobialka 2014). Model podrazumeva uključivanje stručnjaka za marketing i odnose s javnošću u prezentaciju arheološkog nasleđa. Osnovni cilj jeste profesionalno popravljavanje imidža i „vidljivosti” discipline, dobijanje javne podrške, „izlazak na tržište” i konačno, prikupljanje više sredstava za istraživanja i zaštitu. Pristup ispravlja neke nedostatke „edukativnog” i „modela deficita znanja” pošto arheološko nasleđe postaje prijemčivije široj publici i često uspešno podstiče veću posetu i priliv finansija. Ipak, uočeni su i ozbiljni nedostaci. Problem predstavlja to što su informacije isuviše prilagođene očekivanjima i stereotipima dela nestručne javnosti o arheologiji i nasleđu, a neretko se i potpuno gubi naučna osnova i šire poluinformacije koje podstiču neartikulisano društvenu fascinaciju prošlošću. Razlozi leže u tome što, kao i svaka druga PR kampanja, ovaj pristup kao osnovni cilj nema edukaciju već ostavljanje utiska i podilaženje očekivanjima konzumenata. Arheologija tako postepeno postaje

lobi grupa i sredstvo za pronalaženje finansija za „prava istraživanja” koja i dalje ostaju u užem krugu stručnjaka, a sve manje akademska disciplina koja iskreno želi da predstavi svoj rad javnosti (Kobialka 2014, 319).

Treći način stupanja u kontakt s publikom, koji takođe nije bez razloga za kritiku, jeste tzv. *demokratski model* (Holtrof 2008) ili *model višestrukih perspektiva* (Merriman 2004a, 6–8). Ovaj postmoderni pristup, prihvatajući da znanje odnosno razumevanje prošlosti nije isključiva privilegija arheologije (ili neke druge humanističke discipline) i insistiranjem na dijalogu i dvostranosti komunikacije, u teorijsko-metodološkom smislu naslanja se na postprocesnu arheologiju i savremene studije nasleđa i materijalne kulture. Važni elementi jesu svesno promišljanje i zapitanost nad socijalnim i političkim posledicama arheološkog rada i narativa koji se konstruišu, te prihvatanje da je arheologija „politički diskurs u sadašnjosti” (Shanks, Tilly 1987, 186). Arheološke argumentacije, koliko god bile „naučne” i „objektivne”, zapravo svesno ili nesvesno odražavaju neki politički stav istraživača koji je opet uslovljen životom u savremenom društvu (v. Silverman 2011, Meskell 2002). Arheolozi moraju da budu svesni činjenice da očekivanja javnosti utiču na interpretacije i formiranje slike o nasleđu i da nasleđe predstavlja određenu vrstu kulturnog kapitala savremenih zajednica koji se može koristiti u političke svrhe. Ako je već tako, može se napraviti još jedan korak i reći da nestručna javnost ima pravo na jednaku zastupljenost u ovakvom političkom procesu. Suština je u tome da svaki pojedinac ili društvena grupa ima pravo da učestvuje u konstruisanju narativa o prošlosti, da sme da iznese svoje viđenje nasleđa (nevezano za arheološko obrazovanje) i da zvanična arheologija mora da se potruži kako bi svoja tumačenja uključila u dijalog i pluralizam mišljenja (*upor.* Hodder 2003). Podrazumeva se da arheolozi i ostali stručnjaci u oblasti zaštite kulturnog nasleđa moraju veoma pažljivo da se uključe u dijalog s javnošću kako na samom lokalitetu tako i u javnoj sferi uopšte, da saslušaju očekivanja i mišljenja društva, da razumeju način na koji zajednica doživljava prošlost i da svoj angažman, koji i dalje mora da ima čvrstu teorijsko-metodološku osnovu, prilagode situaciji.

Ovakav pluralistički metod lako vodi u tzv. hiperrelativizam – teorijsku postavku proisteklu iz poststrukturalizma čija primena može da vodi u opasnost da arheološke interpretacije potpuno izgube na težini i da se kao relevantan pristup nasleđu legitimišu bezbrojni lični utisci svakog pojedinca u kontaktu sa materijalnim svetom (*npr.* Shanks 1992). Ipak, pretpostavlja se da arheolozi moraju i mogu da budu u stanju da trasiraju osnovna znanja o prošlosti kod većeg broja ljudi motivisanih za dijalog. Pokazalo se, naime, da javnost koja je na ovaj način daleko više uključena u arheološki rad postaje zainteresovanija i da se broj posetilaca muzejima i arheološkim lokalitetima zapravo povećava (Merriman 2004b, 6–8).

Arheologija, mediji i popularna kultura

Mediji predstavljaju neizostavni faktor u svakoj vrsti komunikacije s javnošću. Termin „medijska arheologija” ili „arheologija medija” koji u poslednje vreme sve više dobija na značaju ima dvojako značenje. S jedne strane označava istraživanje istorijata sredstava javnog informisanja, načina izveštavanja, pristupa, odabira tema i slično, što u potpunosti prevazilazi okvire ovog rada. Sa druge strane, pod istim terminom u okviru naše discipline podrazumeva se povezanost i načini na koji arheologija stupa u kontakt sa sredstvima javnog informisanja, te kako se o disciplini, nasleđu i materijalnoj kulturi izveštava (Clack, Brittain 2007, Witmor 2004). Novine, televizija, društvene mreže ali i filmovi, knjige i popularna kultura uopšte direktno formiraju sliku o arheološkoj disciplini (v. Holtrof 2007, Bandović 2013, Vasiljević 2012). Ova percepcija, zapravo, svedoči o društvenoj ulozi discipline u različitim vremenskim periodima i promenljivim očekivanjima javnosti od arheologije koja se najbolje vidi baš u popularnoj kulturi i medijskim izveštavanjima. Mnogobrojni primeri poput tradicionalnog modernističkog avanturističkog imidža istraživača koji odalzi u „egzotične zemlje”, „slučaja rasejanog profesora”, belih mantila i savremene nauke laboratorijskog tipa i sl. otvaraju mogućnost za dekonstruisanje različitih narativa o prošlosti i sadašnjosti zapadnog sveta, političkih procesa i načina konstruisanja današnjih identiteta.

Izveštavanja i poruke koje se javnosti šalju, pored imidža discipline, sa sobom nose i mnoge druge izazove. Čini se da je najveći taj što mediji vole senzacionalizam i nisu dovoljno upućeni u arheološku disciplinu, dok istraživači nisu vični ovoj vrsti komunikacije i često ne umeju da predstave arheologiju na način koji bi bio dovoljno zanimljiv. Mnogi istraživači ne posvećuju dovoljno pažnje novinarima uskraćujući tako javnost za informacije iz najpozvanijih izvora. Neki čak idu u drugu krajnost i neguju novinarski senzacionalizam verujući da će tako obezbediti bolje uslove finansiranja.

Trebalo bi imati u vidu to da mediji nikako nisu u podređenom položaju u odnosu na arheologiju. Oni ne predstavljaju puko sredstvo za prenošenje informacija od eksperata prema publici i njihovo korišćenje u funkciji besplatnog PR nikako nije adekvatan pristup. Bez obzira koji se od pomenutih modela komunikacije primenjuje, mediji predstavljaju aktivne igrače u procesu konstruisanja društvenog sećanja, nasleđa i vrednosnih sistema savremenog društva i zbog direktnijeg kontakta sa daleko većim brojem konzumenata imaju daleko moćniju ulogu u javnosti od arheologije (Britain, Clack 2007, 12). M. Šenks, na primer, smatra da je suština problema koji arheologija ima sa načinom na koji je prezentovana upravo u tome što ne razume značaj i moć medija. Pogrešno je pretpostaviti da mediji samo prenose i reprezentuju sliku o disciplini i nasleđu. Oni predstavljaju različite puteve kojima se stupa u dijalog o nasleđu (ili kako

Šenks kaže medijaciju) između javnosti i arheologa. Izlaz iz problema treba tražiti u brisanju granice između „primarnog istraživanja” i „sekundarnog prenošenja rezultata” (Shanks 2007, 274), odnosno jasnijem uključivanju javnosti i medija u arheološki rad.

Zaključak: arheologija i javnost u Srbiji

Arheološka disciplina u Srbiji u poslednjih desetak godina prošla je kroz velike promene. Na ovom mestu pažnja nije posvećena mnogim značajnim istraživanjima, niti jednako važnim novinama u teorijskim i metodološkim aspektima. Promene na koje se misli tiču se koncepta „izlaska na tržište” koji je novim administrativnim pravilima i izmenjenim socio-političkim okolnostima dobija na značaju. Većiti ekonomski problemi s jedne i prilagođavanje savremenim socio-političkim uslovima i pravilima evropskog sveta sa druge strane doveli su do toga da bezuslovno finansiranje sistematskih istraživanja više nije garantovano, te da naučno istraživanje samo po sebi nije jedini, a sve manje i osnovni cilj. Čini se da politika Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije sve više ide u pravcu toga da se iskopavanja koja ne proizvode jasan rezultat na polju prezentacije finansiraju sa sve manje sredstava. Dostupnost pokretne i nepokretne materijalne kulture javnosti, prezentacija nasleđa, potencijalna ekonomska dobit u formi održivosti projekata i veće uključivanje javnosti u arheološki rad postali su parametri koji u značajnoj meri odlučuju o tome koje istraživanje će biti finansirano i kojom dinamikom.¹ Stoga arheolozi moraju veoma pažljivo da osmisle na koji način će pristupiti javnosti koja zapravo predstavlja finansijera i krajnjeg konzumenta arheološkog rada. Nedovoljno precizno osmišljene prezentacije ili negovanje mnogobrojnih stereotipa arheološku disciplinu u Srbiji dovode u opasnost da postane lobi grupa kojoj je senzacionalističko prezentovanje zarad potencijalnih prihoda i ispunjavanja formalnih uslova osnovni cilj (upor. Kobialka 2014, 319).

Suština celokupne izmenjene socio-političke situacije arheološkog rada u Srbiji u teorijskom smislu jeste globalni trend unapređivanja i osavremenjivanja odnosa discipline i javnosti (v. Holtrof 2008, Merriman 2004c, Clack, Brittain 2007). Stiče se utisak da problem predstavlja to što se promene više uvode administrativnom merom, a manje proizilaze iz pristupa samih istraživača od kojih bi se moralo očekivati da pored iskopavanja, interpretacije i publikovanja streme osavremenjivanju discipline i na polju komunikacije sa javnošću.

¹ Jedan od primera pomenutih promena jeste i formular Ministarstva za *Izveštaj o realizaciji projekata/programa iz oblasti kulturnog nasleđa* iz 2013. godine u kome rubrika *pokrivenost u medijima* zahteva taksativno navođenje izveštavanja o projektu u sredstvima javnog informisanja, kao i svako drugo javno istupanje.

Upravo zbog toga, cilj ovog rada jeste da se kratkim pregledom osnovnih postulata i teorijskih osnova isprepletenosti arheologije i javnosti skrene pažnja na izuzetno važnu ulogu koju arheologija i nasleđe imaju u političkim procesima savremenog sveta. Arheolozi ne samo da direktno konstruišu društvena sećanja i kulturno nasleđe, što samo po sebi predstavlja izuzetnu odgovornost imajući u vidu aktivnu ulogu prošlosti u savremenom društvu, već su dužni i da vode računa o drugim učesnicima u dijalogu. Iz tog razloga dijalogu discipline i javnosti trebalo bi posvetiti daleko veću pažnju. Imajući u vidu da je arheološka disciplina nastala na modernističkim osnovama edukacije javnosti o sopstvenoj prošlosti i da je imala ogroman uticaj na konstruisanje različitih identiteta Zapadnog sveta (v. Thomas 2004, Morley 2009), način na koji će se u budućnosti definisati odnos sa javnošću predstavlja veliki izazov za koji arheologija u Srbiji mora da bude spremna.

Literatura

- Alcock, E. Susan. 2002. *Archaeologies of the Past: Landscape, Monuments, and Memories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bandović, Aleksandar 2013. Arheologija u kadru: predstave arheologije u srpskom filmu. *Etnoantropološki problemi* 8 (3): 845–863.
- Barth, Fredrik, Andre Gingrich, Robert Parkin and Syndel Silverman. 2005. *One Discipline, Four Ways: British, German, French, and American Anthropology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Brittain, Marcus, Timothy Clack. 2007. "Introduction: Archaeology and the Media". In *Archaeology and the Media*, eds. Clack Timothy & Marcus Brittain, 11–66. Walnut Creek, CA: Left Coast Press, Inc.
- Clack Timothy, Marcus Brittain (eds.) 2007. *Archaeology and the Media*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press, Inc.
- Diaz-Andreu, Margarita. 2007. *A World History of Nineteenth-Century Archaeology: Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford: Oxford University Press.
- Diaz-Andreu, Margarita, Sam Lucy, Staša Babić and David N. Edwards. 2005. *The Archaeology of Identity*. London: Routledge.
- Fitzpatrick, Martin, Peter Jones, Christa Knellwolf and Ian McCalman (eds.) 2004. *The Enlightenment World*. London: Routledge.
- Gosden, Chris. 1999. *Anthropology and Archaeology: a changing relation*. London: Routledge.
- Gramsch, Alexander. 2000. 'Reflexiveness' in archaeology, nationalism, and Europeanism. *Archaeological Dialogues* 7 (1): 4–19.
- Graves-Brown, Paul, Sian Jones and Clive Gamble (eds.) 1996. *Cultural Identity and Archaeology: The Construction of European Communities*. London: Routledge.
- Hodder, Ian. 1997. Always momentary, fluid and flexible: towards a reflexive excavation methodology. *Antiquity* 71 (273): 691–700.

- Hodder, Ian. 2003. Archaeological reflexivity and the 'local' voices. *Anthropological Quarterly* 76 (1): 55–69.
- Holtorf, Cornelius. 2007. *Archaeology is a Brand: The Meaning of Archaeology in Contemporary Popular Culture*. Oxford: Archaeopress.
- Holtorf, Cornelius. 2008. Can you hear me at the back? Archaeology, communication and society. *Journal of European Archaeology* 10 (2–3): 149–165.
- Insoll, Timothy (ed.) 2007. *The Archaeology of Identities: A Reader*. London: Routledge.
- Kobialka, David. 2014. Archaeology and communication with the public: archaeological open-air museums and historical re-enactment in action. *European Journal of Post-Classical Archaeologies* 4: 313–332.
- Kuzmanović, Zorica. 2010. Refleksivno mišljenje – zamena za analogiju. *Етноантрополошки проблеми* 5 (1): 151–164.
- Kuzmanović, Zorica, Ivan Vranić. 2013. On the reflexive nature of archaeologies of the Western Balkan Iron Age: a case study of the “Illyrian argument”. *Anthropologie (Brno)* 51 (2): 249–259.
- Lowenthal, David. 1998. *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lucas, Gavin. 2005. *The Archaeology of Time*. London: Routledge.
- Merriman, Nick. 2004a. “Introduction: diversity and dissonance in public archaeology”. In *Public Archaeology*, ed. Nick Merriman, 1–18. London: Routledge.
- Merriman, Nick. 2004b. “Involving the public in museum archaeology”. In *Public Archaeology*, ed. Nick Merriman, 85–108. London: Routledge.
- Merriman, Nick (ed.) 2004c. *Public Archaeology*. London: Routledge.
- Meskell, Lynn. 2002. The Intersection of Identity and Politics in Archaeology. *Annual Review of Anthropology* 31: 279–301.
- Morley, Nevill. 2009. *Antiquity and Modernity*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Olsen, Bjornar. 2002. *Od predmeta do teksta*. Beograd: Geopoetika.
- Shanks, Michael. 1992. *Experiencing the Past: on the character of archeology*. London: Routledge.
- Shanks, Michael. 2007. “Digital Media, Agile Design, and the Politics of Archaeological Authorships”. In *Archaeology and the Media*, eds. Timothy Clack and Marcus Brittain, 273–289. Walnut Creek, CA: Left Coast Press, Inc.
- Shanks, Michael, Christopher Tilly. 1987. *Social Theory and Archaeology*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Silverman, Helaine (ed.) 2011. *Contested Cultural Heritage: Religion, Nationalism and Exclusion in a Global World*. New York: Springer.
- Thomas, Julian. 2004. *Archaeology and Modernity*. London: Routledge.
- Trigger, Bruce. 2006. *A History of Archaeological Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Dyke, Ruth M., Susan E. Alcock 2003. “Archaeologies of Memory: An Introduction”. In *Archaeologies of Memory*, eds. Ruth M. Van Dyke and Susan E. Alcock, 1–14. Oxford: Blackwell Publishing.

- Vasiljević, Vera. 2012. Princess Ru and Papyrus: Stereotypes on ancient Egypt in graphic novels. *Etnoantropološki problem* 7 (3): 763–807.
- Walsh, Kevin. 1992. *The Representation of the Past: Museums and heritage in the post-modern world*. London: Routledge.
- Witmore, Christopher. 2004. On Multiple Fields. Between the Material World and Media: Two Cases from the Peloponnesus, Greece. *Archaeological Dialogues* 11(2): 133–164.

*

- Јанковић, Марко, Зорица Кузмановић (ур.) 2014. *Српска археологија између теорије и чињеница II, Археологија и јавност у Србији, Књига апстраката*. Београд: Филозофски факултет, Одељење за археологију, Центар за теоријску археологију.
- Донсон, Метју. 2008. *Археолошка теорија: увод*. Clio: Београд.

Ivan Vranić
Institute of Archaeology, Belgrade

Archaeology in Public and Media:
A short introduction to theoretical premises of the dialogue on heritage

Along with many different definitions of archaeology, from the inception of the discipline to the present, it may be valid to assert that it is a kind of complex dialogue on heritage with the public of contemporary societies. In this dialogue, archaeologists have directly constructed social memories and modern identities, this being an exceptional responsibility, and have at the same time been susceptible to ethnocentric transfers of modern values and expectations into the images of the past. In this respect, it may well be said that the public is not only the most important consumer of cultural heritage, but also an active participant indirectly influencing the shaping of archaeological interpretations of the past. Thanks to the global trends in the discipline, but also due to the administrative decisions of the Ministry of Culture and Information, archaeology in Serbia is compelled to intensify contacts with the public and to make the results of our work more readily accessible and economically sustainable. The paper aims to offer a short overview of theoretical premises of various models of collaboration of archaeology and the public, to point to the advantages and shortcomings, as well as the consequences of these approaches, thus warning of the many potential problems stemming from the uncritical dissemination of information on the past and heritage to the general public.

Keywords: archaeology and the public, heritage, social memory, identities, media

Archéologie dans le public et dans les médias:
brève introduction aux bases théoriques du dialogue sur l'héritage

La pratique archéologique, depuis la création de la discipline jusqu'à nos jours, à côté de ses autres définitions différentes, peut être comprise aussi comme un dialogue très complexe sur l'héritage avec le public des sociétés contemporaines. Les archéologues ont, à travers le dialogue évoqué, non seulement construit directement et continuent à construire les souvenirs sociaux et les identités modernes, ce qui en soi représente une certaine responsabilité, mais en plus sont eux-mêmes susceptibles de transposer de manière ethnocentrique des valeurs, aspirations et espérances contemporaines dans l'image sur le passé. En ce sens, il est possible de dire que le public n'est pas uniquement le consommateur le plus important de l'héritage culturel mais aussi le facteur actif qui influence indirectement les interprétations archéologiques du passé.

Étant donné la situation dans laquelle elle se trouve, grâce aux tendances globales dans la discipline et les décisions administratives du Ministère de la culture et de l'information, l'archéologie en Serbie est contrainte d'intensifier le contact avec le public, puis de rendre son travail plus accessible et économiquement durable. L'objectif de cette étude est de présenter brièvement les bases théoriques des différents modèles de collaboration entre l'archéologie et le public, d'attirer l'attention sur les avantages, les inconvénients et les conséquences de chacune de ces approches évoquées et d'avertir ainsi sur les problèmes potentiels qui peuvent naître d'un placement non critique des informations sur le passé et l'héritage.

Mots clés: archéologie et public, héritage, mémoire sociale, identités, médias

Primljeno / Received: 01. 07. 2014.

Prihvaćeno / Accepted for publication: 15. 07. 2014.